

SLAKKEN IN EEN NOORDWIJKSE TUIN

Wim Kuijper & Annet de Willigen

Tijdens tuinwerk viel het Annet op dat er huisjes van slakken lagen die wat afweken van de andere soorten in de tuin. Er leefden heel wat slakken, maar deze langgerekte torentjes waren nieuw. Een foto (fig. 1) naar Wim maakte duidelijk dat het om de Grote clausilia ging. Deze landslak komt niet vaak in tuinen voor en is zeker niet algemeen in Nederland. Zo kennen we maar enkele populaties van dit dier in de omgeving van Noordwijk. Het was dus een leuke vondst en de aanleiding om de betreffende tuin te onderzoeken. Welke soorten zouden hier nog meer leven?

Figuur 1. Twee huisjes van de Grote clausilia en een naaktslak

De tuin

De onderzochte tuin ligt in Noordwijk (Binnen), achter het huis Wilhelminastraat 30 (fig. 2 en 3). Oorspronkelijk was de grond een deel van het landgoed Calorama. Dit landgoed was lange tijd, vanaf de 17^e eeuw, het centrum van de kruidenteelt in Noordwijk. Begin vorige eeuw kon de familie Lindhout een strook grond kopen van ruim 100 meter diep met aansluitend een houtwal. Deze houtwal was enkele meters hoog en diende om de kruidentuin erachter te beschermen (Cassee, 2018). Dit stukje is nog intact; het grenst aan de La Bassecour Caanstraat.

Figuur 2. Tuin Wilhelminastraat 30, Noordwijk

In 1903 is het huis gebouwd. Er stonden toen veel fruitbomen. Tot 1980 is er voor de baron van het landgoed recht van overpad geweest om met de koets vanuit Calorama naar de Wilhelminastraat te gaan. De tuin is nog

Figuur 3. Tuin Wilhelminastraat 30, Noordwijk

steeds in bezit van de familie, de tegenwoordige bewoonster is mevr. Lindhout, moeder van Annet. Het zijn dus het ouderlijk huis en tuin van de laatstgenoemde. De tuin is enige honderden m² groot en gevarieerd. Naast een terras, schuur en een kas zijn er bomen en struiken, een stukje gras, bloemen, kruiden, groente, groenafvalhoop, etc. en een mini bosje op de wal achter in de tuin. Gedeeltelijk open, gedeeltelijk dicht begroeid. Met mooi weer ligt de tuin grotendeels in de zon.

Onderzoek

Op de ochtend van 13 juni 2020 werd de tuin onderzocht. De omstandigheden waren ideaal: mooi weer na veel regen in de nacht. Bodem en planten waren nog nat en de luchtvochtigheid was hoog. Veel slakken kropen dan ook actief rond. Op verschillende plekken werd gezocht en van een tiental plekken werd wat grond met plantenresten (takjes, blad, zaden, steentjes e.d.) verzameld. In totaal circa 3 liter. De kruipende dieren werden genoteerd en het grondmonster werd thuis gedroogd, gezeefd in grootteklassen en de huisjes hierin werden eruit gehaald (fig. 4 en 5). Het fijne zeefsel werd onder een microscoop uitgezocht.

In de tuin werden ook lege schelpen gevonden. De dieren die hierin zaten zijn dit jaar of de voorgaande jaren gestorven. Na enige jaren zijn schelpen verdwenen door oplossen van de kalk, vraat e.d.

Figuur 4. Grote schelpen uit tuin Wilhelminastraat 30, Noordwijk

Figuur 5. Kleinere schelpen uit tuin Wilhelminastraat 30, Noordwijk

Eerst de kleine en dunwandige huisjes. Slakken worden maar ongeveer 1 jaar oud (de kleintjes), de grotere kunnen enkele jaren oud worden. Ze zijn een gemakkelijke prooi voor zoogdieren (egel, muis, enz.), vogels en insecten.

Resultaat

Naast de bekende tuinslakken, werden er ook (onverwacht!) een paar leuke soorten gevonden. In totaal waren er minstens 17 soorten aanwezig (zie de tabel). De bekendste was wel de Segrijnslak. Dat is de enkele cm grote slak die gek is op Hosta's en ontkiemende plantjes. De dieren kropen op veel plekken in de tuin. Het is eigenlijk de enige soort met een schelp, die veel schade kan aanrichten, samen met enkele naaktslakken. In klein aantal vonden we de Zwartgerande tuinslak. En als derde opvallende de Grote clausilia (fig. 1), het dier dat de aanleiding was voor ons onderzoek. Ook deze soort was verspreid over de tuin aanwezig. De schelp is torenvormig met circa 11 windingen, waarop kleine ribjes zitten. Tot bijna 2 cm hoog. Het opvallende is nog dat de schelpen van de clausilia-soorten linksgewonden zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere landslakken. Linksgewonden wil zeggen dat de mondopening bij de schelp linksonder zit als je de top naar boven houdt en de opening naar je toe. Grote clausilia's zijn eigenlijk bosbewoners, maar zijn ook wel daarbuiten te vinden. De paar populaties in Noordwijk zijn aanwezig in een beperkt stukje bos in Nieuw Leeuwenhorst, een bebost stukje binnenduinstrand langs de Duinweg, een stukje bos zuidrand Amsterdamse Waterleidingduinen en – heel bijzonder – op de Koningin Astrid Boulevard op stenen en in het open duin (waarneming Jelle van Dijk). Ook in de voortuin aan de Wilhelminastraat bleek de soort aanwezig. Het zou dus heel goed kunnen dat de dieren op meer plekken in de omgeving te vinden zijn.

Alle andere soorten zijn kleiner en hebben we dan ook vooral in het grondmonster gevonden. Algemeen of vrij algemeen vonden we Boerenknoopje, Bruine blinkslak, Haarslak en naaktslakken. Deze laatste dieren zijn lastig te determineren. Vaak is anatomisch onderzoek nodig. In ieder geval waren er minstens 3 soorten aanwezig, zoals de bekende Oranje wegslak. Dit grote dier kan nogal wat

schade veroorzaken aan planten. Bij nat weer kruipen ze soms met tientallen op het fietspad, wat ze vaak niet overleven ... De Gekielde loofslak is jaren geleden uit zuidelijke gebieden naar Nederland (en andere landen) gekomen. Deze circa 1 cm grote exoot is waarschijnlijk ingevoerd en heeft zich daarna snel over heel Nederland verspreid. Waaronder dus Noordwijk. Vooral in tuinen, parken e.d.

Figuur 6. Landslakken uit tuin Wilhelminastraat 30, Noordwijk. Van links naar rechts: Dwergpuntje en Aardschijfje (beide volwassen), Geribde jachthorenslak, Boerenknoopje en Haarslak (alle 3 jong).

Bij de heel kleine slakken zaten drie opvallende soorten (fig. 6). Het onopvallende Dwergpuntje wordt maar 1½ mm, jonge exemplaren zijn nog kleiner! Het is een van de kleinste landslakken van Nederland. In natuurgebieden zijn ze veel aanwezig, maar uit tuinen e.d. worden ze niet veel gemeld. Het Aardschijfje is nog moeilijker te vinden. Dit diertje van zo'n 2 mm leeft ondergronds. Ze kruipen daar in gangen van regenwormen, mollen e.d. Je komt ze dus niet gauw tegen. Tijdens het graafwerk voor het dempen van het Van Limburg Stirumkanaal in de zuidelijke Amsterdamse Waterleidingduinen konden er honderden verzameld worden tussen bijgewaarde schelpen en plantenresten. Heel bijzonder, want verder is dit diertje maar van een paar plekken in Nederland (en Europa) bekend. Onderzoek van molshopen kan ze aantonen en ook bouwputten geven een kans om ze te zien. In onze tuin vonden we 1 leeg huisje. De derde onverwachte soort was het Genaveld tonnetje (fig. 7). Ook een vrij zeldzame soort, die al lang van Walcheren bekend was. De dieren verspreiden zich echter al een aantal jaren naar het noorden. Hoe deze soort in een tuin in Noordwijk terecht is gekomen?

Figuur 7. Landslakken uit tuin Wilhelminastraat, Noordwijk. Van links naar rechts: Slanke agaathoren en Genaveld tonnetje (beide volwassen), Grote clausilia (jong), (inwendig) schildje naaktslak.

Slot

Een inventarisatie van een tuin in Noordwijk leverde een 17-tal landslakkensoorten op. Naast een paar bekende tuinslakken, vonden we een paar opvallende soorten voor een tuin. De Grote clausilia, het Dwergpuntje, Genaveld tonnetje en Aardschijfje waren onverwachte vondsten. Omdat de tuin groot is en er allerlei verschillende leefplekken waren, hadden we wel wat meer soorten verwacht dan in een standaard tuin. Maar niet de 4 genoemde. Naast de inheemse soorten, werden er enkele nieuwkomers uit het zuiden aangetroffen: Gekielde loofslak en Genaveld tonnetje. Hoe de soorten hier zijn gekomen is niet goed te zeggen. De mogelijkheden: ze leefden hier al voor dat de tuin werd aangelegd, meegekomen met gekochte tuinplanten, meegekomen met spullen na een vakantie in het buitenland of met vogels. Zowel de dieren als hun eieren kunnen gemakkelijk onbedoeld door mensen meegenomen worden.

Literatuur

Jansen, E.A., 2015. Veldgids slakken en mossels – land en zoetwater. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Cassee, B., 2018. Wilhelminastraat 30 en de relatie met Calorama. Kernpunten nr. 94: 22-23. (Vereniging De Oude Dorpskern te Noordwijk-Binnen).

Segrijnslak	<i>Cornu aspersum</i>	algemeen
Boerenknoopje	<i>Discus rotundatus</i>	algemeen
Bruine blinkslak	<i>Aegopinella nitidula</i>	algemeen
Zwartgerande tuinslak	<i>Cepaea nemoralis</i>	vrij algemeen
Grote clausilia	<i>Alinda biplicata</i>	vrij algemeen
Haarslak	<i>Trochulus hispidus</i>	vrij algemeen
naaktslakken	enkele soorten	vrij algemeen
Glazende agaathoren	<i>Cochlicopa lubrica</i>	weinig
Slanke agaathoren	<i>Cochlicopa lubricella</i>	weinig
Gekielde loofslak	<i>Hygromia cinctella</i>	weinig
Oranje wegslak	<i>Arion rufus</i>	enkele
Kelder-glansslak	<i>Oxychilus cellarius</i>	enkele †
Genaveld tonnetje	<i>Lauria cylindracea</i>	5
Dwergpuntje	<i>Punctum pygmaeum</i>	3
Geribde jachthorenslak	<i>Vallonia costata</i>	1
Aardschijfje	<i>Lucilla scintilla</i>	1 †

Landslakken in de achtertuin van Wilhelminastraat 30, Noordwijk. 13 juni 2020. Op zicht en in strooiselmonster van 3 liter. Levende dieren en lege huisjes, † = alleen lege schelp.

Hoppen in de Amsterdamse Waterleidingduinen

Mariska de Graaff & Kees Verweij

Op 20 juli jl. stond er een bericht van Koos Dijksterhuis in de krant, waarin hij melding maakte van een broedgeval van een Hop in het noordelijk gedeelte van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Het ging hier om het tweede broedgeval in Nederland in deze eeuw. Het broedgeval was heel succesvol, want er vlogen 5 jonge Hoppen uit het nest.

In ieder geval belandde een van deze jonge Hoppen in het net van het vogelringstation. In aansluiting op dit bericht kwam Mariska met de mededeling, dat er op 17 en 19 juli twee jonge Hoppen zijn geringd. Ze heeft ook zelf op 12 juni Hoppen gezien, maar moest beloven hierover haar mond te houden, hetgeen niet meeviel. Ze mocht overigens meehelpen met het vangen van de jonge vogels, wat ze heel leuk vond. Zo vindt ze het elke keer weer een verrassing, wat je in zo'n net op het vogelringstation aantreft.

P.S. Bij dit bericht moest ik aan Willem Baalbergen denken, die tijdens vroegere excursies in Frankrijk en Spanje er alsmaar niet in slaagde een Hop waar te nemen, terwijl de andere deelnemers aan de excursie wel Hoppen zagen. Gezamenlijk hebben we met Wim Baalbergen menig "hoppig stukje" moeten afzoeken om voor Willem de zo begeerde Hop te vinden, hetgeen uiteindelijk toch wel lukte. Willem hoeft niet meer naar Spanje, want we hebben nu een "hoppig stukje" vlakbij.

Hoppen geringd in de AWD - foto: Annemieke